

Metodički obzori 6(2011)2
Izlaganje sa znanstvenog skupa
UDK: 371.3:37.025
Primljeno: 11. 12. 2010.

VAŽNOST UVAŽAVANJA KOGNITIVNIH STILOVA I STILOVA UČENJA KOD UČENIKA U PROCESU POUČAVANJA

Mr.sc. Melisa Husarić
Filozofski fakultet u Tuzli (Bosna i Hercegovina)
e-mail: melisa_hasic@hotmail.com

Sažetak

Cilj ovoga rada bio je ukazati na neophodnost uvažavanja kognitivnih stilova i stilova učenja učenika u procesu poučavanja u inkluzivnom obrazovanju. U radu je predstavljen teorijski okvir za razumijevanje različitih „tipologija“ kognitivnih stilova i stilova učenja i rezultati istraživanja koji potvrđuju pozitivne efekte uvažavanja kognitivnih stilova i stilova učenja učenika u nastavnom procesu. Kada nastavnici uvažavaju kognitivne stilove i stilove učenja svojih učenika, učenici postižu bolje rezultate u učenju, motivirani su u radu, u procesu učenja koriste svoje jače strane i razvijaju se u skladu sa svojim potencijalima.

Ključne riječi: *kognitivni stil, stil učenja, inkluzija, nastavnik, poučavanje*

Uvod

Kognitivni stil pojedinca, kao i njegov stil učenja je osoben, samo njegov način spoznavanja, koji je poput otiska prstiju njegov prepoznatljiv kod. Njega uglavnom nasljeđujemo kroz generacije, tako su neke kulture prepoznatljive po karakterističnim kognitivnim stilovima. Određeni kognitivni stilovi omogućuju uspješnije funkcionisanje, drugi manje u ovisnosti od zahtjeva okoline, ali ih zato adaptabilniji stilovi učenja mogu korigirati i ublažiti njihov negativan učinak. Stoga je važna uloga nastavnika u pružanju pomoći učenicima u ovladavanju različitih strategija učenja koje će omogućiti lakši izbor adekvatnih načina u datom trenutku, uz maksimalno oslanjanje na vlastite preferirane stilove učenja. Uvažavanje kognitivnih stilova i stilova učenja učenika obezbjeđuje individualizaciju procesa učenja, što i jeste tendencija savremenog obrazovanja. Jedino takvo učenje će imati sigurne šanse uspjeha i rješavanja problema školskog neuspjeha. Njihovim poznavanjem i uvažavanjem moguće je predvidjeti koje će strategije učenja dati najbolje rezultate za date učenike i zadatke učenja. Poznavanje kognitivnih stilova i stilova učenja i njihovo razvijanje važan je izvor informacija za profesionalno orijentiranje učenika i sredstvo njihovog profesionalnog usmjeravanja.

Ovakva nastavna praksa doprinosi i racionalizaciji i ekonomičnosti nastavnog rada, jer omogućuje da učenici napreduju bržim tempom, postižu više uspjeha u radu,

što povećava njihovu motivaciju, ali i motivaciju rada samih nastavnika, jer sada nakon mukotrpnog rada mogu uživati u njegovim plodovima i radovati se uspjehu.

Pojmovno određenje kognitivnih stilova i stilova učenja

Svaki čovjek ima osoben, jedinstven i samo njemu svojstven način na koji opaža, doživljava, spoznaje svijet oko sebe, kao i način reagiranja na njega. Još je Epiktet govorio: „Ljude ne uznemiravaju stvari, nego način na koji ih opažaju, doživljavaju”(Corey, 2004, str. 298). To potvrđuje da je unutrašnja prerada vanjskog svijeta jedinstvena i različita kod svakog čovjeka i od nje ovisi koliko ćemo uspješno donositi odluke, rješavati životne probleme i uopće kvalitetno živjeti. Način na koji opaža, pamti, misli i rješava probleme čini njegov saznavni ili kognitivni stil. To je srazmjerno dosljedan i trajan način na koji pojedinac upoznaje okolinu i u njoj djeluje; način na koji prima, prerađuje i upotrebljava informacije, u značajnoj mjeri genetski uslovljen (Stojaković, 2000). Ovo neposredno upućuje na zaključak da je kognitivni stil pojedinca ujedno i njegov stil učenja, jer unutrašnja prerada vanjskog svijeta i nije ništa drugo nego učenje. „Stil učenja je ustaljen i dominantan način prijema, obrade i upotrebe stimulusa/informacija u procesu učenja. To je dominirajući način mentalnog predstavljanja i obrade sadržaja učenja” (Bjekić, Dunjić-Mandić, 2007, str.50).

Ipak, neki autori prave razlike u definiranju ovih pojmova. Zapravo ne postoji opća usaglašenost u definiranju ova dva pojma; jedni autori ih koriste kao sinonime, dok drugi naglašavaju različitost ovih pojmova, na način da kognitivni stilovi označavaju kognitivnu komponentu učenja, a stilovi učenja, pored kognitivne, uključuju i fiziološke i afektivne procese učenja, te su u tom smislu širi pojam, koji u sebi sadržava predhodni (Stojaković, 2000). Kognitivni stilovi su nerofiziološki uvjetovani, te time teže podložni promjeni, a stilovi učenja su rezultat iskustva: adaptabilniji, mijenjaju se tokom života i modificiraju kada kognitivni stil pojedinca nije adekvatan. U školskom učenju procesom prijema dominiraju kognitivni stilovi formativni i za obradu i upotrebu, a stilovi učenja se više odnose na načine i stilove upotrebe (Bjekić, 2010; prema Stamenković, 2011).

No bez obzira na njihovu različitost, jedno im je zajedničko: oba pojma su nastala da bi se bolje razumio proces obrade informacija i proces školskog učenja, odnosno napravio iskorak u procesu individualizacije učenja. O značaju poznavanja kognitivnih stilova i stilova učenja učenika i njihovog uvažavanja u procesu nastave pisali su brojni autori, no ipak u našim školama malo je bilo primjera koji su zaista i primjenjivali ova teorijska saznanja. Tradicionalna orijentacija škole na prosječnog učenika i na nastavno gradivo više nego na pojedinca, nije ostavljala utisak o poznavanju ovih spoznaja ili im jednostavno nije pridavala važnost. Tek promjenom obrazovne koncepcije i orijentacije u pravcu inkluzivnog obrazovanja aktualizira se problematika „individualnog” i „individualiziranog” – uvažavanja svih oblika različitosti, posebnosti u cilju uspješnijeg učenja i razvoja. Individualizacija procesa učenja i uvažavanje kognitivnih stilova i stilova učenja postaje ne samo poželjna pojava, nego i imperativ u našem obrazovanju. Nastavnici moraju posjedovati bogato znanje o kognitivnim stilovima, stilovima i strategijama učenja, kao i vještine da ih prepoznaju kod učenika, uvažava kroz proces svakodnevne prilagodbe procesa učenja, kao i da pomažu učenicima da i oni sami

upoznaju način na koji opažaju, pamte, misle, rasuđuje i reaguju na podražaje iz okoline, ali i da usvajaju uspješnije strategije učenja.

Klasifikacija kognitivnih stilova i stilova učenja

S obzirom da se saznanji stilovi odnose na osobenosti pojedinčevih različitih kognitivnih procesa: percepcije, pažnje, mišljenja, pamćenja, rješavanja problema, onda je već na početku jasno da je mnogo različitih pristupa objašnjenju ovoga pojma i time jako puno različitih tipologija. Prema načinu interakcije pojedinca sa spoljnim svijetom, Jung je dvije osnovne dimenzije ličnosti posmatrao kroz četiri kognitivna stila: **čulni, osjećajni, misaoni i intuitivni kognitivni stil**. Čulni tipovi interakciju sa spoljnim svijetom ostvaruju pretežno preko svojih čula, realistični su, jer im je mišljenje zasnovano na činjenicama, posmatranju i senzacijama iz spoljnog svijeta. *Osjećajni odnosno vrijednosni tipovi* interakciju sa spoljnim svijetom ostvaruju oslanjajući se na osjećanja i vrijednosne sisteme; zainteresirani su za ljudsko ponašanje i razumijevanje ljudi u cjelini; njihovih osjećanja, motiva, stavova, vrijednosti i sl. *Misaoni tipovi* pretežno se bave logičkom analizom podataka, utvrđivanjem uzročno-posljedičnih veza. Njih karakteriziraju objektivnost, analitičnost, logičnost, misaonost, red, organizacija i potreba za kontrolom događaja. *Intuitivni tipovi* svoju interakciju sa spoljnim svijetom temelje na intuiciji, imaju razvijenu imaginaciju i vole se baviti rješavanjem složenijim problema koja zahtijevaju šira teorijska znanja i viši nivo apstrakcije. Kod svake osobe dominira jedan od navedena četiri načina ostvarivanja interakcije sa spoljnim svijetom u odnosu na druge, no zastupljeni su i elementi ostalih stilova (Stojaković, 2000).

Crause (1996; prema Tubić, 2003) je na osnovama Jungove tipologije stvorio dvodimenzionalni model stilova učenja, koji osim predhodno navedena četiri tipa kognitivnih stilova, uključuje i podtipove: senzorni mislilac, senzorni emotivac, intuitivni mislilac, intuitivni emotivac. *Senzornog mislioca* karakteriše lako pamćenje velikog broja podataka i korištenje ustaljenih metoda rada. *Senzorni emotivac* kao i senzorni mislilac preferira podatke dobijene putem čula, s tim što on nastoji da ih poveže sa ličnim iskustvom i predhodnim znanjima. *Intuitivni mislioci* s obzirom da imaju široko teorijsko znanje, razvijenu imaginaciju i sklonost da se bave složenim temama uočavajući kauzalni odnos među pojavama, najčešće se susreću među naučnicima i istraživačima, dok je *intuitivni emotivac* prepoznatljiv kao stil među umjetnicima (Tubić, 2003).

Barbara Shade (1982; prema Suzić, 1998) na osnovama Koganovog određenja kognitivnog stila izvodi tri tipa kognitivnog stila: *perceptualni, konceptualni i stil ličnosti*. Podjela se zasniva ponovno na načinu uspostave interakcije pojedinca sa socijalnom sredinom – putem percepcije, konceptualizacije – utvrđivanje odnosa uz klasifikovanje ideja ili s obzirom na sklonost pojedinca da je više orijentiran na sebe i vlastite potencijale ili prema drugima. *Perceptualni kognitivni stil* karakteriše perceptualna orijentacija – usvajanje putem čula, no vizuelna orijentacija je najjača. *Konceptualni kognitivni stil* karakteriše: snimanje i fokusiranje informacija, apstrakcija i impulsivnost u akciji. Za osobe koje pripadaju ovome kognitivnom stilu smatra se da teže da budu aktuelne, podložne su različitim grupnim podsticajima i stalno tragaju za sličnostima među specifičnim elementima. *Stil ličnosti ili personalni stil* podrazumijeva

dvije varijante: oslanjanje na vlastite snage i težnju čovjeka da radi sam ili preferiranje interpersonalnih odnosa i rada u grupi. Prvi su nezavisniji od drugih i biraju poslove koje podrazumijevaju nezavisnost, preferiraju vanskolne situacije i vole distancu, dok drugi rado biraju rad s drugima, traže pomoć od drugih u rješavanju problema, više su ovisni o drugima i često vođeni (Suzić, 1998). Witkin (1968; prema Stojaković, 2002a) je ispitujući individualne razlike u procesu opažanja u rješavanju problema došao do spoznaje o postojanju dva kognitivna stila koja u značajnoj mjeri odgovaraju Shadinom personalnom stilu, nazvao ih je *stil zavisnosti i nezavisnosti percepcije od polja*. Osobe nezavisne od polja odgovaraju više prvom opisu, dok osobe zavisne od polja više ovise o drugima, preferiraju rad sa drugim ljudima i osjetljiviji su za druge ljude, ali i više osjetljivi na mišljenja drugih i grupni pritisak. Osobe nezavisne od polja, su pak samostalnije, nezavisnije od mišljenja drugih, inicijativnije i više postižu sebi postavljene ciljeve ne obazirući se mnogo na druge.

Stilovi tolerancije i netolerancije prema nesaglasnosti i neodređenosti nam pak govore koliko su osobe spremne na otkrivanje novog i nepoznatog kao važne odlike stvaralačkog i kreativnog duha. „Utvrđeno je da su kreativne ličnosti tolerantnije prema nesaglasnosti i neodređenosti i ne drže se „oprobanih i sigurnih“ puteva u rješavanju bilo koje vrste problema, već traže nove i do tada nepoznate puteve rješenja neke problemske situacije” (Stojaković, 2000, str. 280). Osobe tolerantnije na nesaglasnost i neodređenost ne samo da se ne boje novog, nepoznatog i nejasnog, već i ne osjećaju potrebu da to iskustvo usklađuju sa postojećim stalno tragajući za novim i drugačijim. Drugi se pak plaše promjena, teško prihvataju nejasnoće, iznenađenja i opredjeljuju se za već oprobano i poznato.

S obzirom na brzinu rješavanja problema, Kagan (1965; prema Stojaković, 2000) je ukazivao na postojanje *impulsivnog i refleksivnog sazajnog stila*. Osobe *impulsivnog* sazajnog stila opisao je kao osobe koje karakteriše impulsivnost kao crta ličnosti, tendencija da brže rješavaju probleme od drugih, no vrlo često i praveći pogreške, dok refleksivce prepoznavamo po tome što trebaju duže vremena za promišljanje u traganju najboljeg mogućeg rješenja, sve dok se ne uvjere u ispravnost svoga mišljenja.

Istraživanja Kogana (1966; prema Stojaković, 2000) u oblasti načina percepcije spoljnih stimulusa i procesa zaključivanja, ukazala su da osobe *analitičkog sazajnog stila* u opažanju pojava teže da ih analiziraju i diferenciraju na jednostavnije elemente. Zbog takvog pristupa su skloni da uočavaju i veći broj činjenica i detalja u toku formiranja pojmova, a u svakodnevnim životnim situacijama ispoljavaju veći stupanj prilagođenosti, snalažljivosti i nezavisnosti. Na drugoj strani, *osobe neanalitičkog/holističkog sazajnog stila* ne bave se detaljima, već globalnim usvajanjem stimulusa u cjelini, pasivniji su i manje adaptabilni.

Guilford (1967; prema Stojaković, 2002b) u svom modelu strukture intelekta naglašava razliku između *konvergentnog i divergentnog mišljenja kao stila saznanja*. „Konvergentno mišljenje i učenje se bazira na sadržajima u kojima preovlađuju kompaktne strukture i relativno stabilni odnosi među elementima strukture. Ovakvo učenje se bazira na rigoroznim pravilima logičkog mišljenja, tj. logički strogo uređenom slijedu intelektualnih radnji, čime se nužno dolazi do jedinog ispravnog rješenja” (Stojaković, 2002, str. 299). Osobe kod kojih dominira konvergentni kognitivni stil rigidniji su u mišljenju, tendiraju da se bave sadržajima koji podrazumijevaju slijeđenje nekih strogo utvrđenih algoritama u rješavanju nekog problema, u pronalaženju

jednoznačnih i konvencionalnih odgovora, a ne fleksibilnost, fluentnost ideja i originalni pristup. Divergentno/stvaralačko mišljenje nasuprot karakteriše se proizvodnjom raznovrsnih, neuobičajenih, originalnih odgovora, napuštanje ustaljenih načina rješavanja problema, šablona mišljenja i stalno traganje za novim, drugačijim. Ovaj stil se često susreće kod u umjetničkom i tehničkom stvaralaštvu, uopće među kreativnim i darovitim pojedincima.

Messick (1976; prema Stojaković, 2000) je identifikovao dvadeset dimenzija kognitivnog stila, gdje pored navedenih kognitivnih stilova navodi i neke nove kognitivne stilove kao što su: stil konceptualizacije, rigidnost ili fleksibilnost pažnje, stil kognitivne složenosti ili jednostavnosti, afektivne stilove i dr.

U istraživanju fizioloških osnova procesa učenja, Torrance (1977; prema Stojaković, 2000) otkriva dva nova kognitivna stila, u ovisnosti da li nam je razvijenija desna ili lijeva hemisfera mozga: *desni (DH) i lijevi hemisferni stil (LH)*. Tako se osobe sa DH stilom, odnosno sa dominantnijom desnom hemisferom mozga prepoznaju po sintetičkoj i simultanoj obradi podataka u obliku slika ili vizuelnih predstava. Imaju više sklonosti za neverbalni, slikovni, prostorni, emocionalni i estetski sadržaj, dok se osobe sa LH stilom prepoznaju po analitičkom suđenju, odnosno obradi podataka u logičkom slijedu putem unutrašnjeg govora i uspješnim baratanjem verbalnim sadržajima. Nasuprot, simultanom, predstavno-prostornom sistemu obrade podataka kod osoba sa DH stilom, osobe sa LH stilom imaju zastupljen verbalno-sekvencionalni sistem obrade podataka. Iako neki autori tvrde da su osobe sa dominantnim DH stilom kreativnije, ipak novija istraživanja ukazuju da je za pravi kreativni akt neophodna aktivnost obje hemisfere.

Howard Gardner (1983; prema Stojaković, 2002b) je svojom teorijom višestruke inteligencije srušio mit tradicionalnog shvaćanja inteligencije kao jedinstvene sposobnosti i ponudio okvir za razumijevanje, najprije sedam novih kognitivnih stilova i stilova učenja: *verbalno-lingvistički, logičko-matematički, vizuelno-prostorni, tjelesno-kinestetički, muzičko-ritmički, interpersonalni, intrapersonalni saznavni stil*, kojima je kasnije pridodao tri nova tipa inteligencije: *naturalističku, spiritalnu i egzistencijalnu inteligenciju*. Osobe sa naglašenom *verbalno-lingvističkom inteligencijom* prepoznajemo po izrazitim govorničkim sposobnostima u usmenoj ili pisanoj varijanti, govornoj fluentnosti, apstraktnom rezonovanju, simboličkom mišljenju. Verbalno-lingvističke saznavne stilove najčešće susrećemo kod pisaca, pjesnika, predavača, političara itd. *Logičko-matematički tipovi* prepoznaju se po sposobnosti da uspješno operiraju sa apstraktnim simbolima, uočavaju skrivene veze i odnose između poznatih podataka i informacija. Logičko-matematičku inteligenciju najčešće susrećemo među naučnicima, matematičarima, ekonomistima, informatičarima itd. *Vizuelno-prostorni tipovi* prepoznaju se po izrazito razvijenoj sposobnosti stvaranja mentalnih slika, vizuelnog pamćenja, mentalne rotacije i prostornog snalaženja. Ovaj kognitivni stil i stil učenja susreće se kod likovnih umjetnika, arhitekta, profesionalnih šahista, kartografa, kipara i sl. *Tjelesno-kinestetički tipovi* imaju razvijeniju, u odnosu na ostale tipove inteligencija, sposobnost tjelesnog izražavanja; izražavanja pokretom, te stoga najlakše i uče izvodeći različite pokrete. Najčešće se susreću među sportistima, plesačima, glumcima... *Muzičko-ritmički saznavni tipovi* imaju izrazitu osjetljivost na zvuk i ritam. Muzikalni su, osjetljivi su na sve vrste zvukova, što znači da su po stilu učenja auditivni – uho im je osnovni izvor informacija iz okoline. *Interpersonalni tipovi* preferiraju rad

sa drugim ljudima, zainteresirani su za druge i uspješni u socijalnim odnosima. Ovi tipovi imaju razvijen visok stepen emocionalne i socijalne inteligencije, te ih često susrećemo među radnicima društvenih djelatnosti: učiteljima, socijalnim radnicima, zdravstvenim radnicima, terapeutima, vjerskim liderima itd. *Intrapersonalni tipovi*, nasuprot prethodnom tipu, manje su zainteresirani za druge ljude, a više orijentirani na sebe samoga, vlastiti osjećaj, misao, imaginaciju. To su introverti, koji radije biraju samoću, nego socijalne kontakte, sa razvijenom sposobnošću introspekcije i samouvida. Susrećemo ih kod filozofa, mistika i ljudi koji su svoj život posvetili dobru drugih i Bogu.

Sternbergova triarhična teorija inteligencije (Sternberg, 1984; prema Stojaković, 2000) takođe može poslužiti kao osnova stilova učenja. Prvi nivo inteligencije je *kontekstualni* i indikator je adaptabilnosti jedne osobe; koliko uspješno neka osoba ostvaruje interakciju sa svojom okolinom. Osobe koje preferiraju kao stil učenja ovaj nivo inteligencije pokazuju visok nivo adaptabilnog ponašanja, umiju se prilagoditi zahjevima sredine, odabirući najefikasnije i najsvrsishodnije oblike ponašanja koje sredina traži. Drugi, *iskustveni nivo inteligencije* opisuje koliko se uspješno pojedinac snalazi u novim situacijama. Ljudi sa razvijenom iskustvenom inteligencijom umiju uspješno primjenjivati znanja i iskustva u novim situacijama i rješavanju problema. Karakteriše ih brzo zaključivanje; uočavanje sličnosti i razlika među datim pojavama. Treći nivo inteligencije je *nivo komponenata: metakomponentata (nadgledanje i kontrola procesa), izvedbenih komponenata (mentalne operacije) i komponenti sticanja znanja (korištenje različitih strategija sticanja znanja)*. Osobe sa metakomponentnim nivoom inteligencije imaju razvijenu sposobnost samouvida u svoje kognitivne procese, na kojem su stupnju učenja, gdje prave greške, te time i kako ih uklanjati. Zbog toga osobe sa ovakvim stilom učenja odabiru uspješnije strategije učenja i postižu efikasnije rezultate učenja. Ovakvo uspješno upravljanje pojedinca sopstvenim kognitivnim procesima, dokaz su višeg kognitivnog funkcionisanja i široke i produbljene baze znanja.

Još jedan važan teorijski model koji se koristi u objašnjenju stilova učenja je i Kolbov model iskustvenog učenja. Inspirisan radovima Lewina, Kolb (1984; prema Vizek Vidović, Vlahović Štetić, 2007) je došao do zaključka da postoje četiri faze u učenju, koje slijede jedna iza druge: *konkretno iskustvo*, koje je praćeno *refleksijom* tog iskustva na personalnoj osnovi. To može biti praćeno izvođenjem općih pravila ili primjenom poznatih teorija, što se označava kao *apstraktna konceptualizacija*, a time i na izgradnju načina mijenjanja slijedećeg pojavljivanja iskustva (aktivno eksperimentiranje), vodeći u novo konkretno iskustvo. Dakle, po njemu su dvije ključne dimenzije od kojih ovisi proces učenja: način pristupa informacijama (pristup informacijama kroz konkretno iskustvo ili simboličku reprezentaciju/apstraktno mišljenje) i način transformacije podataka (putem refleksivnog promatranja ili aktivnim eksperimentiranjem i praktičnom provjerom). Na osnovama Kolbovog modela učenja, Honey i Mamford (1992; prema Vizek Vidović, Vlahović Štetić, 2007) su izgradili tipologiju stilova učenja, na četiri stila: *aktivist, refleksivac/interpretator, teoretičar i pragmatičar*. *Aktivist* preferira rad i iskustvo, konkretno iskustvo mu je osnovni izvor znanja, oslanja se na „znanje poznatog“. *Refleksivac/interpretator* posmatra i reflektira, orijentiše se više na to šta iskustvo znači onome ko ga proživljava, odnosno njihove konotacije. *Teoretičar* traži razumijevanje osnovnih razloga, koncepta i odnosa, operira

više na apstraktnom nivou, oslanjajući se na ranija teorijska znanja. *Pragmatičar* voli eksperimentirati, provjerati kako stvari funkcioniraju u praksi.

Značaj poznavanja svih ovih (i drugih) kognitivnih modela i stilova učenja, ogleda se u tome što njihovim prepoznavanjem kod učenika i uvažavanjem od strane onih koji poučavaju, proces poučavanja postaje smisleniji, svrsishodniji, a proces učenja učenika uspješniji.

Uvažavanje kognitivnih stilova i stilova učenja učenika u procesu poučavanja

Poznavanje različitih kognitivnih stilova i stilova učenja, mogućnost njihovog konkretnog prepoznavanja kod učenika i usklađivanje metoda i sadržaja rada, ključna je vještina dobrog poučavatelja i preduvjet uspješnog učenja učenika. O povećanju uspjeha školskog učenja individualizacijom procesa učenja, putem uvažavanja kognitivnih stilova i stilova učenja svjedočili su rezultati brojnih istraživanja. „Analizirajte stil učenja svakog učenika i opskrbite ga odgovarajućim podražajima. Učinite li to, bit ćete iznenađeni kako ljudi lako uče i na koliko manje otpora ćete nailaziti" (Dryden i Vos, 2001, str.363). Naravno, takav način rada podrazumijeva daleko veći napor nastavniku u svakodnevnom radu, jer će to značiti obavezu da stalno opservira svakog učenika i otkriva njegove stilove, zatim ovladavanje i primjenu raznovrsnim metoda, oblika rada u svim etapama nastavnog procesa, ali u konačnici ima zagarantiran uspjeh svih učenika. Nastavnik ima obavezu i da svojim načinima rada pomaže učenicima da otkrivaju vlastite kognitivne stilove i stilove učenja, a onda da ih i podržava i razvija. Postajući svjestan svojih preferencija, jačih strana i sazajnih stilova, učenik je na dobitku samim tim što je u mogućnosti da „koristi svoja najjača oružja", odnosno da ih što uspješnije koristi za postizanje optimalnih rezultata u školi. Istraživanja potvrđuju da one osobe koje koriste stil učenja koji ima najviše odgovara, uče lakše i brže i postižu više akademske uspjehe, od onih koji stil učenja prilagođavaju nastavnom predmetu ili načinu rada nastavnika (Agosino, Hsi, 1995; Kramer-Koehler, Tooney i Beke, 1995; Blackmoore, 1996; Mc. Keachie, 1995, Montgomery, Groat, 2000; O' Connor, 2000; prema Tubić, 2003). Individualizacija procesa učenja i iskustvo uspjeha djelovat će motivirajuće na učenika, ali i na razvijanje njegovog sazajnog stila. Nastavnik takođe ima svoje kognitivne stilove i stilove učenja koje on preferira i on ima zadatak da poznaje vlastite stilove i da ih koristi za poboljšanje svojih nastavnih stilova, jer što više poznaje vlastite, više će težiti da upoznaje i učenika.

Poznavanje efekata pojedinih kognitivnih stilova na razvoj sposobnosti, osobina ličnosti, usvajanje znanja, omogućava poučavateljima da stvaraju takve uvjete u nastavnom procesu, koji će djelovati poticajno za razvoj onih kompetencija koje su u datom društvu, kulturi definirane kao odgojno-obrazovni ciljevi. Tako nastavnik koji ima bogato teorijsko znanje o sazajnim stilovima, znat će kojim strategijama, sadržajima, načinima rada će podsticati kod učenika kreativnost, stvaralaštvo, originalnost, fleksibilnost u mišljenju, neovisnost... Njegovo poznavanje različitih stilova odrazit će se na njegovo poučavanje, evaluaciju efekata učeničkog, ali i sopstvenog rada (Tubić, 2005). Kognitivni stilovi su manje podložni promjenama, ali stilovi učenja se mogu modificirati i ublažavati efekte neadaptibilnih kognitivnih stilova.

Kognitivni stilovi i stilovi učenja mogu nam poslužiti i kao osnov profesionalnog usmjeravanja i orijentiranja učenika. Poznato je da različite profesije traže različite kognitivne stilove, a i priprema za pojedine profesije zahtijeva i određene strategije i stilove učenja. Osobe koje pripadaju različitim profesijama karakterišu se određenim osobinama, sposobnostima i karakterističnim reakcijama u sličnim situacijama (Holland, 1997; prema Bjekić, Dunjić-Mandić, 2007).

Sve ovo ukazuje na neophodnost uvažavanja kognitivnih stilova i stilova učenja u procesu poučavanja i učenja uopće, a posebno u inkluzivnom obrazovanju, koji kao osnovni princip uzima uvažavanje individualnosti svakog pojedinca, različitosti, posebnosti u cilju stvaranja jednakih šansi za uspjeh, koje nikako ne znače jednak pristup svim učenicima, nego uvažavanje različitosti koje će tek osigurati jednakost šansi uspjeha svih. Pušina (2003) navodi da je za realizaciju ove ideje u našoj zemlji neophodno da se paralelno odvijaju tri procesa: edukacija nastavnika o kognitivnim stilovima, standardizacija instrumenata za mjerenje stilova u našoj populaciji, kao i njihova obavezna upotreba u školi.

Zaključak

Uspješno poučavanje u svakom vremenskom trenutku je podrazumijevalo i uvažavanje učenikovih sklonosti, potencijala, ali inkluzivno obrazovanje ovaj zahtjev ugrađuje kao temeljni princip na kojem gradi svoju filozofiju. „Inkluzivno obrazovanje je ključni element obrazovne reforme koja će obezbijediti svoj djeci priliku da se obrazuju u redovnim školama, bez obzira na njihove fizičke, intelektualne, socijalne, emocionalne i druge karakteristike" (OECD, 2007, str.18). Kako bi bilo otvoreno za sve i osiguralo svakom pojedincu preduvjete uspješnog učenja i razvoja, pored uvažavanja različitih nivoa znanja, sposobnosti za ovladavanjem određenih sadržaja, porodičnih i socijalnih obilježja, inkluzija podrazumijeva i uvažavanje različitih kognitivnih stilova i preferiranih načina rada učenika.

Ipak, praksa rada u našim školama još uvijek ne potvrđuje da je inkluzivno obrazovanje zaživjelo u punom obliku, a jedan od razloga može ležati u nedovoljnoj educiranosti nastavnika o ovoj tematici. Stoga još jedno upućivanje na važnost ove tematike i od strane ovoga autora, nije na odmet i poziv je da se konačno učine značajnije promjene na planu primjene ovih teorijskih spoznaja u nastavnoj praksi.

Literatura:

Bjekić, D. i Dunjić-Mandić (2007). Stilovi učenja i profesionalne preferencije maturanata gimnazije. *Pedagogija, LXII (1)*.

Corey, G. (2004). *Teorija i praksa psihološkog savjetovanja i psihoterapije*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

Dryden, G. i Vos, J. (2001). *Revolucija u učenju – Kako promijeniti način na koji svijet uči*. Zagreb: Educa.

OECD (2007). *Obrazovna politika za rizične učenike i učenike sa teškoćama u Jugo-istočnoj Evropi: Bosna i Hercegovina*. Pariz. Na sajtu: www.oecd.org/dataoecd/17/26/38614202. Očitano: 3.12.2010.

Pušina, A. (2003). Kognitivni stil - karika koja nedostaje. *Zbornik radova: Inkluzija u školstvu Bosne i Hercegovine*. Sarajevo: TEPD i Odsjek za pedagogiju Filozofskog fakulteta u Sarajevu.

Stamenković, S. (2011). Uticaj VAK kognitivnih stilova na oblikovanje i efikasnost e-učenja. Na sajtu: www.sasastamenkovic.com/naucni_radovi. Očitano: 6.1.2011.

Stojaković, P. (2000). *Kognitivni stilovi i stilovi učenja*. Banja Luka: Filozofski fakultet Univerziteta u Banja Luci.

Stojaković, P. (2002). *Pedagoška psihologija I*. Banja Luka: Filozofski fakultet Univerziteta u Banja Luci.

Stojaković, P. (2002). *Psihologija za nastavnike*. Banja Luka: Prelom.

Suzić, N. (1998). *Kako motivisati učenike*. Srpsko Sarajevo: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.

Tubić, T. (2003). Socijalno-kognitivni činioci stilova učenja. *Norma, IX, 2-3, 241-251*. Sombor: Učiteljski fakultet.

Tubić, T. (2005). Poznavanje stilova učenja studenata u funkciji inoviranja sadržaja i nastavnih metoda na Učiteljskom fakultetu. *Nastava i obrazovanje, 54, 2-3, 243-254*.

Vizek Vidović, V i Vlahović Štetić, V. (2007). Modeli učenja odraslih i profesionalni razvoj. *Ljetopis socijalnog rada, 14 (2), 283-310*.

Metodički obzori 6(2011)2

Scientific conference presentation

UDK: 371.3:37.025

Received: 11. 12. 2010.

THE IMPORTANCE OF RESPECTING THE COGNITIVE STYLES AND LEARNING STYLES OF STUDENTS IN THE TEACHING PROCESS

Mr.sc. Melisa Husarić

Filozofski fakultet u Tuzli (Bosna i Hercegovina)

e-mail: melisa_hasic@hotmail.com

S u m m a r y

The aim of this study was to point out the necessity of recognition of cognitive styles and learning styles of students in the process of teaching in inclusive education. This paper presents the theoretical framework for understanding the different "typologies" of cognitive styles and learning styles and the results of research that confirm the positive effects of the appreciations of styles. When teachers take into consideration the cognitive styles and learning styles of their students, students achieve better results in learning, they are motivated to work in the learning process using their strengths and developing in line with their potential.

Key words: *cognitive style, style of learning, inclusion, teacher, teaching*